

3. Князев С.Д. *Обстоятельства, исключают административную ответственность* // *Правоведение*. – 1990. – № 6. – с.97-99.

4. Літошенко О.С. *Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності*. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Київський національний економічний університет, Київ, 2004. – 199 с.

5. *Кримінальний кодекс України: // Відомості Верховної Ради України*. – 2001. – № 25 – 26. – Ст. 131.

6. Круглов В.А. *Административное-деликтное право Республики Беларусь: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.14 – административное право, финансовое право, информационное право*- Москва – 2008. – 55 с.

УДК 338.439(477)

О.М. Ковалюк

д. е. н., професор

Львівський національний університет імені Івана Франка;

О.В. Косинська

Львівського національного університету імені Івана Франка

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано сучасний стан харчової промисловості України, розглянуто особливості впливу різних чинників на її розвиток. Сформовано пропозиції щодо покращення діяльності підприємств харчової промисловості України.

Ключові слова: *харчова промисловість, зовнішні та внутрішні чинники, інвестиційна привабливість, експорт.*

В статье проанализировано современное состояние пищевой промышленности Украины, рассмотрены особенности влияния различных факторов на ее развитие. Сформированы предложения по улучшению деятельности предприятий пищевой промышленности Украины.

Ключевые слова: *пищевая промышленность, внешние и внутренние факторы, инвестиционная привлекательность, экспорт.*

The article analyzes the current state of Ukraine's food industry, the peculiarities of the influence of various factors on its development. There is formed proposals for improving the operation of the food industry in Ukraine.

Keywords: *food industry, external and internal factors, investment attraction, export.*

Постановка проблеми. Харчова промисловість займає провідне місце в економіці України, демонструючи за останні роки позитивну динаміку приросту обсягу виробництва, забезпечуючи населення повноцінними продовольчими товарами, шляхом пропозиції якісних продуктів широкого асортименту, та є однією з основних бюджетоформуючих галузей економіки країни.

Ефективна, високопродуктивна, динамічно зростаюча харчова промисловість є пріоритетом в забезпеченні економічної безпеки держави і досягненні високої національної конкурентоспроможності, тому актуальним і важливим є аналіз стану харчової промисловості, виявлення проблем у її функціонуванні та визначення шляхів їх вирішення з метою забезпечення подальшого розвитку галузі та економіки держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням актуальних питань, пов'язаних з розвитком харчової промисловості, виробництвом харчових продуктів, розробленням ефективного організаційно-економічного механізму у продовольчій сфері, підвищенням ефективності інноваційного потенціалу галузі та всебічним вивченням проблем наукового забезпечення харчової промисловості займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені: П.П. Борщевський, О.Б. Бутнік-Сіверський, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковський, А.О. Коваленко, Д.Ф. Крисанов, І.І. Лукінов, П.В. Осіпов, В.В. Прядко, М.П. Сичевський, Л.В. Старшинська, Л.Г. Чернюк та багато інших.

Розвиток та постійна зміна умов функціонування харчової промисловості зумовлює необхідність проведення подальшої діагностики фінансово-економічного, технологічного стану галузі та визначення конкретних пріоритетів у

технологічному розвитку харчової промисловості з метою ефективного її відтворення та функціонування, що є важливою передумовою подолання кризових явищ в промисловому секторі економіки країни.

Метою статті є діагностика та оцінка сучасного стану харчової промисловості України, виявлення чинників, які впливають на її розвиток та визначення можливих шляхів підвищення ефективності діяльності цієї галузі.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день харчову промисловість України представляють більш як 50 галузей та спеціалізованих виробництв, на яких працює понад мільйон робітників. У 2011 році питома вага обсягу реалізованої продукції підприємствами харчової промисловості у структурі промислового комплексу України становила – 16,6% [1]. Це свідчить про те, що харчова промисловість України має вагоме значення для економіки країни, а підприємства цієї галузі забезпечують суспільство стабільним випуском конкурентоспроможної продукції та формують продовольчу безпеку країни.

Підприємства харчової промисловості України в останні роки господарювання забезпечують поступове зростання виробництва продукції (рис. 1), хоча економічна та політична нестабільність в країні впливають на розвиток цієї галузі. Існує також ряд інших внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на результативне, стабільне функціонування харчової промисловості.

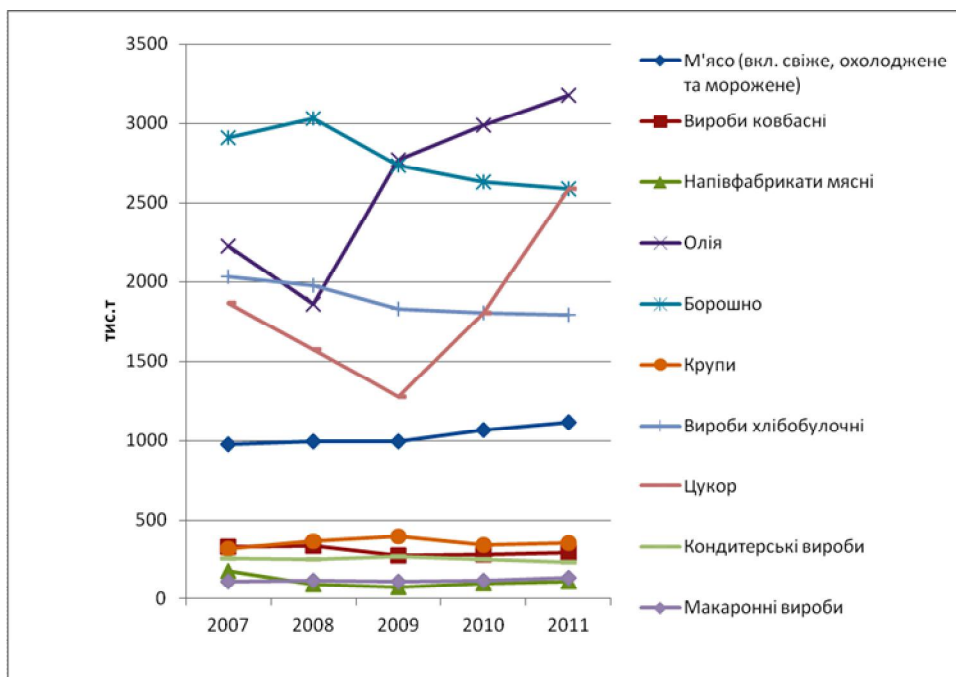

Рис. 1. Динаміка виробництва найважливіших видів продукції підприємствами харчової промисловості в цілому по Україні в 2007 – 2011 роках [1]

Як відомо, харчовим підприємствам сировину постачає сільське господарство, тому від ефективності діяльності аграрного сектору економіки в значній мірі залежать виробництво продуктів харчування. На жаль, за останні роки, через об'єктивні та суб'єктивні причини (зменшення площ сільськогосподарських угідь, погіршення родючості ґрунтів, скорочення поголів'я великої рогатої худоби, різні кліматичні зміни), спостерігаються труднощі у вирощуванні сировини, що призводить до обмеженості ресурсів та проблем із забезпеченням підприємств харчової промисловості достатньою кількістю сільськогосподарської продукції належної якості. У вирішенні цієї проблеми важливу роль відіграє переорієнтація на імпорتنу сировинну базу.

Водночас зростання цін на продукцію виробничого споживання (обладнання, сировина, енергоресурси) спричинило стійку позицію зростання поточних витрат. Варто констатувати, що як результат для багатьох підприємств цей чинник вплинув на скорочення випуску готової продукції в цілому, а проблему посилює імпорт продукції, який виштовхує вітчизняного товаровиробника з внутрішнього ринку, що призводить до серйозних негативних наслідків. Так, частка імпорту продукції сільського господарства і харчової промисловості у загальних обсягах українського імпорту за 2000–2010 рр. становила в середньому 7,95%, коливаючись від найменшого значення 6,5% у 2000 р. до найбільшого 10,86 % – у 2009 р. Серед імпортованих товарів харчової промисловості найбільші обсяги імпорту мають м'ясо і харчові субпродукти свійської птиці, цукор і тютюнова сировина [5, с. 49].

До чинників, які гальмують розвиток харчової промисловості і негативно впливають на діяльність підприємств, крім стану сировини, належить також стан основних засобів. У переважній більшості підприємств харчової промисловості відсутність коштів призводить до того, що прискореними темпами

зношуються їх основні засоби виробництва. Істотне погіршення стану матеріально-технічної бази, нагромадження застарілої техніки та обладнання знижує продуктивність їх використання та збільшує витрати на утримання та експлуатацію, що є наслідком зниження платоспроможності підприємств, збитковістю або низькою ефективністю господарування.

Отже, відсутність вільних коштів для модернізації обладнання, впровадження новітніх інноваційних технологій, закупівлі сировини змушує підприємства скорочувати виробництво. Тому проблеми економічно-фінансових відносин між підприємствами харчової промисловості та сільського господарства, пошуку паритету цін на сільськогосподарську сировину й продовольчі товари, розширення ринків сировини та збуту повинні вирішуватися на основі управління агропромисловим комплексом з використанням сучасних інструментів менеджменту та маркетингу.

Одним із чинників, які впливають на успішне функціонування підприємств харчової промисловості є його фінансове забезпечення. Нестача власних коштів підприємства, великі втрати на нововведення, недостатня фінансова підтримка держави призводять до скорочення обсягів виробництва продуктів харчування. Однак, харчова промисловість є привабливою сферою для інвестування. Про це свідчить той факт, що обсяги іноземного інвестування харчової промисловості на початок 2011 року становили 4,3 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України (для порівняння, в сільське господарство – 2%), що складало 13,6 % іноземних інвестицій в промисловість в цілому. Інвестиції залучаються шляхом створення спільних підприємств, лізингу, використання інвестиційних і кредитних ресурсів розвинених країн [2]. За даними Державного комітету статистики України, за період 2007-2011 років спостерігається зміна географічної структури прямих іноземних інвестицій в Україну (табл. 1). В 2007 році третина інвестицій в харчову промисловість надійшла з Нідерландів (26,78%), Кіпру (12,41 %) та США (11,91%). В 2011 році прямі інвестиції Швеції в харчову промисловість зросли від 6,04% до 11,39 %.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції окремих країн в харчову промисловість України, на початок року, %

	2007	2008	2009	2010	2011
Усього, млн.дол. США	1272,00	1561,20	1685,90	1828,40	1858,70
частка, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Нідерланди	26,78	28,42	28,79	31,10	31,91
Кіпр	12,41	12,91	10,69	13,68	16,60
Швеція	6,04	9,01	12,47	12,16	11,39
Сполучене Королівство	8,64	8,95	8,83	8,01	6,61
Франція	2,70	4,09	4,49	4,10	3,84
Німеччина	4,48	3,84	3,48	3,37	3,65
США	11,91	9,31	8,33	5,03	3,44
Російська Федерація	2,81	2,47	2,53	2,69	2,82
Польща	0,64	0,79	1,33	1,01	1,20

Джерело: Складено автором на основі [3].

Проте, не дивлячись на постійне зростання абсолютного значення іноземних інвестицій у виробництво продуктів харчування, напоїв та тютюнових виробів, питома вага їх у загальних обсягах інвестицій в промисловість поступово зменшується, що є свідченням уповільнення темпів інвестування у харчову промисловість порівняно із темпами нарощування обсягів іноземного інвестування у промисловість в цілому.

Слід зазначити, що успішний розвиток підприємств залежить від гармонійної податкової політики держави. На думку вітчизняних економістів, головний теоретичний постулат державної податкової політики країни повинен полягати в тому, щоб податки не перешкождали ефективному зростанню виробництва [4, с. 41]. Важливим питанням є регулювання цін на продовольство з врахуванням доходів населення. Оскільки в ринкових умовах головною рушійною силою є попит, то за наявності платоспроможного підвищеного попиту буде зростати і пропозиція з боку виробників харчових продуктів.

У 2011 році підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів реалізували продукції на 220244,3 млн. грн., питома вага обсягу якої склала 16,6% в загальному обсязі промислової продукції (рис. 2).

Сьогодні Україна представлена у світі як країна з низьким життєвим рівнем громадян. Однак, наплив дешевих неякісних харчових продуктів обернувся зменшенням обсягів збуту тих продуктів харчування вітчизняного виробництва, рівень якості яких не відповідає вимогам споживачів. Одна з головних тенденцій українського ринку харчових продуктів – зростаючий попит вітчизняних споживачів на продукцію вищої якості, але за прийнятною ціною. Тому перед підприємствами харчової промисловості постало першочергове завдання утримати завойовані конкурентні позиції шляхом покращення якості продукції, модернізації технологій виробництва, забезпечення населення країни продовольством за доступними для нього цінами й удосконалення організації збуту продукції.

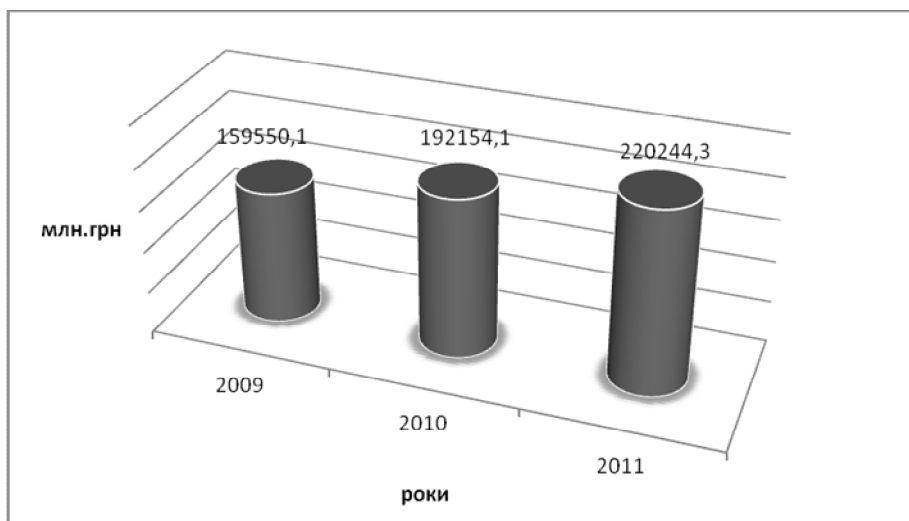

Рис. 2. Обсяги реалізованої продукції підприємствами харчової промисловості [1]

Крім здатності задовольняти потреби українців, харчова промисловість успішно проникає й на зарубіжні ринки. Продукція харчової промисловості традиційно займає вагоме місце у формуванні експортного потенціалу України.

Починаючи з 2000 року, спостерігається тенденція до зростання експорту продуктів харчування. Слід зазначити, що у 2011 році було експортовано готових харчових продуктів на суму 2939,139 млн. дол. США. Впродовж останніх років частка продукції АПК в середньому становила 14,65 % у загальній структурі експорту України, посідаючи друге місце після металургійної продукції, а 4,3% загального експорту країни у 2011 році склали саме готові харчові продукти [1].

Для ефективного розвитку експортної діяльності, підприємства харчової промисловості ставлять перед собою важливу задачу – налагодження експорту їхньої продукції. У 2011 році найбільші обсяги продуктів харчування експортовано до Російської Федерації, Німеччини, Молдови, Польщі. За даними Державного комітету статистики до товарів з найбільшими обсягами експорту відносяться: яловичина свіжа, охолоджена або морожена, олія соняшникова, цукор білий [1].

Отже, сталий розвиток харчової промисловості посилює роль країни у міжнародній торгівлі та складає значну конкуренцію для країн Західної Європи.

Висновки. Підприємства харчової промисловості поступово адаптуються до ринкових умов господарювання, свідченням того є нарощення виробництва продукції галузі та збільшення реалізації готової продукції. Проте, в харчовій промисловості є багато складних, невирішених проблем, які стосуються питань адаптації законодавства, гармонізації стандартів та розробки технічних регламентів, вдосконалення системи державної підтримки, пошуку нових ринків збуту, удосконалення ціноутворення.

Основними чинниками, які визначають тенденції подальшого розвитку харчової промисловості, є наявність сировинних ресурсів, потужностей для розвитку, попиту на продукцію та коштів для фінансування розвитку підприємства. Варто зауважити, що всі зазначені чинники функціонування харчової промисловості дозволяють, на наш погляд, цілеспрямовано зорієнтувати підприємства на випуск конкурентоспроможної продукції, розміщення власного капіталу в їхній ефективний розвиток і виробництво на основі реального врахування економічних можливостей та вимог сучасного ринку.

Література:

1. Статистична інформація щодо основних показників соціально-економічного, демографічного розвитку України // www.ukrstat.gov.ua.
2. Прямі інвестиції в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bin.ua/news/economics/economic/119426-pryamye-inostrannye-investicii-v-ukrainu-za-i.html>.
3. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності : Статистичний збірник / за ред. Л.М. Овденко. – К. : Державний комітет статистики України, 2011. – 68 с.
4. Шовкун І. Податкові фактори технологічного розвитку економіки / І. Шовкун // Економіка України. – 2011. – № 5. – С. 40-53.
5. Промисловість України у 2007-2010 роках. Статистичний збірник. За редакцією Л.М. Овденко / Державна служба статистики України: Київ – 2011.